
Pregó de Festes 2001

**Una passejada pels
comerços de s'Arenal
1940-1970**

per
ANTÒNIA SALVÀ SASTRE

PRESENTACIÓ

Il·lustríssim Senyor Batle, digníssimes autoritats, amics i amigues arenalers i forasters, bon vespre.

Pot parèixer estrany que l'espòs de la pregonera d'an-it en sigui el presentador. Creis-me si us dic que n'hem tingudes moltes, de discussions, ja que n'Antònia no creia que això fora el més correcte. El dictamen final dels més lletruts del tema fou decisiu perquè jo sigui aquí avui vespre. Ja érem veïns l'any 1946 quan la meva família es mudà a s'Arenal. Qui millor que jo? Anem idò per feina.

*Va néixer un 23 de setembre de l'any 1942 a Lluçmajor, al carrer del Convent, allà on avui és el núm. 30, filla d'Antoni Salvà Monserrat de can Flauta i de n'Aina Sastre Tomàs de can Soler. Els seus pares havien comprat tres o quatre cafès: **Can Botelles**, **Can Marquet**, etc., que traspassaven passat un temps, sempre amb benefici. El darrer va ser el que avui duu per nom **Bar Restaurant s'Espigolera**, ben davant del convent de Sant Francesc dels frares franciscans TOR. Allà hi nasqué, al primer pis, que era ca seva.*

Casats feia 10 anys, ben aviat vingueren a s'Arenal (abril de 1943), l'amo Antoni com a zelador de l'Ajuntament de Lluçmajor, aleshores únic guàrdia municipal del poble, essent batle Bernat Sastre Barceló.

Conegut per tothom com es Municipal, la seva esposa

era sa Municipala, dona molt inquieta i emprenedora, com veureu tot seguit. El novembre del 1966 esdevingué la meua i única dona, n'Antònia, que tot el poble coneixia com sa Municipaletta.

Pubila, nasqué vestida dins un tel de ceba, ens ha dit sempre sa mare, i aclaria que això era un bon senyal, que sa nina (son pare emprà aquest mot fins a la seva mort) seria garrida, espavilada, i que gaudiria de bona salut, tendria sort i aconseguiria molta felicitat.

*GUAPA, encara la hi trob. De SALUT, mai no en sobra, però no ens podem queixar, els anys em-panyen, més per a mi que per a ella. ESPAVILADA, ho és una estona llarga, i de ben joveneta ja sortí pels diaris i revistes, que en parlaven molt i bé, d'ella, com a "nina prodigi": El Balears, el 7 Fechas, la revista Cort, escrivien d'ella que ballava boleros com ningú a s'Arenal, (ball que havia après al **café de Can Pedro** amb mestre Pedro Duran del Pla de na Tesa, i formava part del seu grup de ball de bot, del qual era la més joveneta i l'estrella), o que als 10 o 12 anys ja era una poliglota, ja que parlava francès, anglès i alemany, que havia après anant a classe els vespres amb els primers estrangers que vingueren a s'Arenal.*

Sempre fòrem veïnats, només hi havia el carrer de Sant Cristòfol pel mig, i de petits, jo jugava a conillons i metges amb ella i amb els pocs nins que hi havia al llogaret (60 famílies). De més grandets, qualque disfressa i bauxes amb na Bel de ca na Grina, que comandava la tropa. De fadrineta als balls de can Canals ballava sense atur. Jo mai no vaig ésser ballador, i ella sempre tenia altres pretendents. Era l'ànima del souvenir Petit Bazar, dels seus pares.

Quant a SORT a la vida... Enamorar-nos als vint anys, aguantar-nos fins ara, haver tengut quatre fills, sans i

treballadors, arribar a padrins amb salut i alegria, ...jo sí que n'he tenguda molta. Tanta, que una vegada vaig tenir un malson, ho vaig passar molt malament: havia enviudat. No sabia què menjar, no sabia com vestir-me, no sabia a on anar, malgrat tenir el suport dels amics i de les seves dones, que m'animaven debades a sortir amb ells, a anar a dinar o a sopar a ca seva, que m'ajudarien a dur la casa. Em vaig despertar tot compungit.

Ara n'Antònia és presidenta de la confraria de la Mare de Déu dels Dolors, i padrina d'una neteta que tenim que es diu Lourdes Maria. Entre una cosa i l'altra (i brodar, que ho fa molt bé), i cuidar sa mare, que té 89 anys però ben conservats (jo sempre li faig broma dient-li que fa molts d'anys que esper), s'entretén i, malgrat que tots dos estam en situació de prejubilació, fa més feina que mai. Sempre està alegre, és bona xerradora, discreta quan cal, és la madona de la casa; vaja, que duu el maneig i tota la resta. I quan discutim, que discutim ben sovint, idò bé, sempre sol tenir raó ella. És bona esposa i mare, fou educada per esser filla dels seus pares i per això les mestres que tingué fins als 9 o 10 anys a l'escola mixta, que era al carrer de Sant Cristòfol, -cantonada amb la plaça de la Reina Maria Cristina- quan deien a l'amo Antoni es Municipal que li haurien de donar carrera, ell no en volia ni sentir parlar. Era l'alumna capdavantera, i quan son pare digué a donya Margalida Pericàs, de sa Pobla, que sa nina deixava l'escola per anar a ca les monges, no se'n podia avenir. No quedà més remei. Emperò n'Antònia, única alumna, jugava per damunt plaça amb altres al·lots a futbol, esgrima i altres jocs de mascles. A ca les monges no aprengué res més: sor Francisca no arribava a les multiplicacions i n'Antònia ja anava per les fraccions. Acabà devers els 13 anys i sabia brodar i fer altres feines de la casa. Després aprengué a escriure a màquina amb un

comandant de post de la guàrdia civil, i les primeres notes de música al piano de l'amo Antoni Llopis.

S'entén molt amb ma mare, amb les nores i les conso-gres, duu els comptes de sa mare, fa d'infermera si cal, és la millor relacions públiques per als nostres hotels, i és bona psicòloga, especialment amb la nostra filla Aina, de qui jo sempre dic que la llicenciatura en peri-odisme l'aconseguí per telèfon, ja que sempre que hi havia exàmens n'Aina tenia vòmits, insomni i molts de nirvis, i tot anava molt millor després de fer la xer-radeta per telèfon amb sa mare.

No és una gran cuinera, però sap que no vull fideus i que no m'agraden els pèsols, i no en menjam. M'agrada molt l'arròs i les lleties, i en menjam, i ho trob molt bo. Els dissabtes tota la família pensa el mateix: tot és boníssim.

Un cop o dos a la setmana tenim la neteta a dormir a ca nostra. Jo m'esforç per ser un bon padrí, el millor padrí! Li don tot el que vol, nedam junts, jugam plegats, i cada dia, quan vaig a cercar-la a l'escoleta, el primer que fa és mirar dins les butxaques per saber si he pensat en ella. Quasi sempre hi pens, i hi troba qualque llepolia. Però a l'hora d'anar a dormir sempre vol el llit gran per dormir amb "s'abueta", i quan li dic: "Lourdes, i es padrí a on dormirà?", sempre tenc per resposta: "Padrí, jo he de dormir amb "s'abueta" i tu no hi caps; a dalt hi ha molts de llits."

Senyor Batle, ara sé cert que la meva dona és feliç, l'heu feta feliç donant-li, donant-nos, la possibilitat de rememorar un Arenal llunyà, que trobarem fa molts d'anys i que esper que us sabrà transmetre amb la mateixa il·lusió que hi ha posat, furgant un passat que ja mai no tornarà, un passat feliç però miserable que mai per mai, tot i les seves mancances i incomoditats, canviariem pel nostre Arenal d'avui.

Han passat els cinc minuts que m'havien donat per parlar de n'Antònia. Us deix ara amb sa nina, n'Antònia, la meva dona, que us dirà el pregó de les festes arenaleres de Sant Cristòfol. Esper que, com m'agrada a mi, us agradi també a vosaltres.

Moltes de gràcies.

Pere Canals Morro

*El batle de
Llucmajor, senyor
Lluc Tomàs Munar,
acompanyat de la
pregonera i el seu
presentador, en
l'obertura de l'acte
del pregó de Sant
Cristófol 2001.*

PREGÓ DE LES FESTES DE SANT CRISTÒFOL S'ARENAL 2001

Una passejada pels comerços de s'Arenal 1940-1970

Antònia Salvà Sastre

Senyor Batle, regidors, amics, bon vespre.

Quan el batle em demanà si volia pronunciar el pregó que tractaria del desenvolupament del comerç a s'Arenal, tot d'una li vaig dir que sí; per haver pensat en una dona i perquè podré parlar dels comerços i de les persones que jo vaig conèixer i que tant vaig apreciar.

Com ha dit en Pere, em dugueren als sis mesos a s'Arenal, dia primer d'abril de 1943. Els meus pares visqueren uns mesos al carrer del Torrent. Després, en una casa que hi ha vora la farmàcia a la plaça de la Reina Maria Cristina, on estiguérem fins a finals del 1945. El motiu del canvi de domicili al carrer de Sant Cristòfol fou que la família Manresa, parents llunyans de ma mare, tenia una planta baixa i un pis a on ara és l'hotel Mediodía, i ens oferiren el pis, ja que ella i els fills Miquel i Guillem vengueren a s'Arenal per estar a prop del seu pare i espòs, militar destinat al cap Enderrocat.

Els meus pares, quan arribaren a s'Arenal, no pensaven estar-hi més de quatre anys, ja que no hi veien futur per a la seva filla. Ben aviat canviaren d'idea, sempre els vaig sentir a tots dos dir el

mateix: que no hi havia dia que no els omplissin el rebost, tant de peix com de porquim, i a més se sentiren molt respectats i apreciats.

Hi havia unes seixanta famílies, que n'eren una de gran. I així va ser que devers l'any 1947 ma mare veia i deia que la paga de mon pare, malgrat tot el que rebien, quasi no donava ni per als *puros* que fumava. Avesada a fer feina als cafès i a tenir calaix, i jo que ja anava a escola, parlà amb la seva padrina de fonts, na Magdalena *de Can Rei*, parenta del meu padrí, que, amb les dues nebodes Sebastiana i Margalida, tenien la tenda de teixits a Lluçmajor de Can Rei, en aquell temps molt popular. Amb na

La primera tenda a s'Arenal avui és l'Hotel Mediodía (carrer de Sant Cristòfol). (Gentilesa d'Antoni Catany).

Magdalena, que a més de tia va fer de mare a les nebodes, ja que de ben petites perderen al pare i de jovenetes quedaren orfes, acordaren que li omplirien el pis de teixits, llençols i tot el que ells venien a Lluçmajor, i que ella, a canvi d'una comissió, hi posaria el lloc i la feina. Amb les ganes de ma mare i la gran ajuda de la padrina nasqué la primera tenda a s'Arenal.

Ara us contaré una anècdota: Fa uns anys en Guillem Manresa, de la meva edat, em digué: "Tu i na Maria *de cas Barber* de ben menudes ja dúieu el comerç dins la sang perquè per mostrar-me dos dits damunt el genoll mirant pel forat del pany de la portassa em féieu pagar dos cèntims a cada una." En vàrem riure una estona i jo em vaig adonar de com havien canviat les coses: ara ho mostren tot i de franc.

Abans d'entrar de ple als comerços, permeteu-me que parli de les màquines de marès i serradores que, juntament amb els trencadors i els pescadors, foren els primers negocis que hi hagué a s'Arenal.

Dels trencadors, artesans de la pedra, ja n'han parlat molt i bé, tenen fins i tot el seu monument en forma de molí al parc, gràcies a en Sebastià Vallespir *es Coller*. Un recordatori als maressers que amb la seva intuïció foren precursors de les màquines de treure marès actuals, des dels germans Siquier, la màquina dels quals només feia la primera regata i discs sense vídria, l'amo en Toni Estaca *es Pont d'Inquer*, en *Penasso*, en Baltasar Rovira, mestre Antoni *l'Orgue*, quasi tots ells a Son Sunyer, per referències d'en Francisco Vich. La primera màquina elèctrica de n'Andreu Canals i en Francisco Tomàs *Xisquet*, a Son Verí devers els anys 50, va ser un *boom*. No vull oblidar la serradora d'en Joan Guasp *des Molí*, que per logística estava a la voravia de l'Estació. Altres com la de l'amo en Miquel Contestí *Borronat*, o mestre Julià Garau *Ganones*, o la *des Murero*, que foren els continuadors amb màquines més modernes.

Ara parlaré un poc dels pescadors d'aquell temps que em queden a la memòria.

Em record del patró *Morrut*, imatge d'un bon home i mariner: arrugues a la cara, mans calloses i una pipa sempre a la boca. El patró *Galines*, madò Monja, i sa Felanitxera empenyent un carro i fent sonar el corn per fer-nos saber que duia peix. També record n'Amador des Molinar, en Bernat (germà d'en Vicenç Tur, fotògraf), i mestre Manolo de *Ca sa Poblera*, que calava gambins. Quan agafaven un peix gros l'havien de rifar, ningú no tenia doblers per comprar-lo.

He pensat començar pels comerços del carrer de Sant Cristòfol, que era el principal. Hi havia l'església, llavors el portal era amb escalonada al carrer; la plaça nova, (Reina Maria Cristina), a on hi havia un aljub i tots hi anàvem a cercar aigua; el mercat –dos dies a la setmana– i, fent cantonada amb la plaça, l'escola pública mixta, que fins ara ha estat el Colmado Garí.

Entrada de l'església pel carrer de Sant Cristòfol, el dia de les noces d'Antònia Salvà, el 26 de novembre de 1966. (Arxiu particular).

El primer forn, segons m'han dit, s'instal·là on ara viuen les monges. Les que vengueren l'any 1924 varen estar al carrer de Maria Antònia Salvà devers un any; el 1925 ocuparen la seva actual residència i el forn es traslladà al carrer de Sant Cristòfol, can-

tonada amb el carrer dels Trencadors, ara Ciclos Quintana. Els primers fornars que record, devers l'any 1947, foren en Toni Caldés i la seva dona na Joana Taberner, que a Lluçmajor tenien el forn anomenat Coll des Putxet. Amb el seu fill fadrí Pep posaren forn a s'Arenal, i varen deixar el de Lluçmajor per al fill casat. El tengueren fins a l'any 1964 que el varen traspassar a n'en Biel Sans, el qual conti-nuà fins fa un parell d'anys.

Davant el forn, allà on és l'òptica, hi havia la taverna La Marina, més coneguda per Ca sa Poblara, del matrimoni format per en Manolo Soler i na Magdalena Mut de sa Pobla. Devers l'any 1934 ja hi venien queviures, era estany i carteria. Tengueren dos fills, en Biel i na Margalida. En Biel emigrà al Paraguai el 1954 i na Margalida ajudava els pares. La record de joveneta que, amb bicicleta repartia les cartes. Traspassaren la taverna a madò Catalina *sa Carnissera*; la carteria, a en Biel Font, i es quedaren només l'estany fins a l'any 1961, que va passar a mans d'en Biel Amengual, el qual amb les filles i els gendres encara hi són. Va ser el primer estany de s'Arenal.

Ca sa Poblara. Després va ser La Marina. (Gentilesa de Nofre Llinàs).

Més avall, el colmado Can Pep Martí o La Mallorquina, cantonada amb la plaça de la Reina Maria Cristina. L'amo en Pep, home pausat, alt i prim, i la seva dona Margalida, petita i amb molt de nervi, amb la filla Bel i el gendre Pedro tenien una botiga a on no faltava de res: queviures, llet i productes de matança. Hi venia gent

¡ATENCIÓN!	¡ATENCIÓN!
De interés para todas las amas de casa y turistas en general	
Antes de efectuar sus compras, les aconsejamos comparen calidades y consulten precios en el	
Colmado "LA MALLORQUINA"	
Calle San Cristóbal, 20 - Telef. 120 - EL ARENAL	
Su paladar y su bolsillo se lo agradecerán	
¡ATTENTION!	¡ATTENTION!
Dans l'intérêt de toutes les maîtresses de maison et Touristes en général	
Avant d'effectuer vos achats, nous vous conseillons de comparer et de voir les prix du magasin	
"LA MALLORQUINA"	
votre palais et votre bourse vous en remercieront	
Of interest for all housekeepers and tourists in general	
Before making your purchase we advise to compare qualities and prices at the Grocer's "LA MALLORQUINA" your taste and your pocketbook will be grateful	
Fuer alle Hausfrauen und Touristen im Allgemeinen!	
Bevor Sie einkaufen, raten wir Ihnen die Qualitaet und Preise des Lebensmittelgeschaeftes "LA MALLORQUINA" zu vergleichen.	
Ihr Geschmack und Ihre Briefftasche werden Ihnen dankbar sein!	
<small>IMP. LA UNIÓN</small>	

de tot Mallorca. Na Bel i en Pedro moriren joves i varen deixar dues filles, na Manolita, de les floristeries, i na Margalida, mestra d'escola a la Porciúncula, casada amb en Jaume Llinàs de *Ca n'Aleixa*, dependent de la farmàcia Jacquotot.

Carrer avall, després de l'escola mixta, hi havia Can Trompada. Va ser inicialment de l'amo en Joan *des Molí* i la seva dona madò Jerònia, que eren xorcs. Pel fet de no tenir al·lots i ser molt amants, eren per a tothom oncle i tia. Devers el 1948, el negoci passà a en Toni Tomàs i la seva dona na Maria Real, els quals acabats de casar es feren càrrec de la botiga de queviures. Tengueren un fill, en Toni, i una filla, na Coloma, que se'n cuidà fins fa dos anys, que es va traspasar.

L'oncle Joan i la tia Jerònia continuaren venent pa, que ells mateixos pastaven a ca seva, una caseta davant Can Trompada.

Dues cases avall hi havia una casa de façana ampla i dos portals; un d'ells era una barberia i l'altre, una perruqueria. M'han contat que mestre Tomeu Arrom, l'any 1935, amb 17 anys, vengué de Sen-celles a fer de mossò a l'amo en Jeroni, es barber, que poc temps després es va jubilar i li va regalar totes les eines. Diuen que fou el barber més ràpid de Mallorca. L'any 1942 es casà amb na Maria Coll, també de Sencelles, i posà en marxa la perruqueria, que havia comprat a n'Aina Maria Llodrà *sa Manacorina*, mare d'en Nofre Llinàs. El negoci de barberia i perruqueria es va traslladar a la dècada dels 80 als baixos de l'Hotel Bonamar, de la seva propietat, on treballaren fins a l'any 1991. Tengueren una filla, na Maria

de *cas Barber*, que juntament amb na Maria Arbona *sa Montuïrenca*, vivíem al mateix carrer. Elles foren les meves millors amigues.

*Al fons, la casa d'ampla façana on hi havia la barberia i perruqueria.
L'autora del pregó enllestida per anar a la processó del Corpus.
(Arxiu particular).*

A on ara és la recepció de l'Hotel San Diego era Ca na Grina, que els anys 30 era cafè, fonda, tenda de queviures i qualque moment fins i tot carnisseria. En aquells temps hi havia molts soldats d'artilleria a Enderrocat, que eren els millors clients. Un dia n'hi anà un que nomia Andreu Canals, el qual passats uns anys es va interessar pel negoci. Era l'any 1946. N'Andreu Canals i na Magdalena Morro vengueren de Santa Maria amb dos fills: en Pere de tres anys i en Mateu de dos. Aviat el cafè i fonda de vuit habitacions, conegut com Bar Canaletas, amb la simpatia de l'amo Andreu i el saber fer de na Magdalena, que treballaven 14 hores diàries, sense dies lliures ni vacances, es va fer amunt. Els caps de setmana, durant tot l'any, no hi faltava gent de Lluçmajor i de Palma que anava a menjar una bona paella o una torrada de peix que feia madò Magdalena amb l'ajut de madò Margalida Serra *sa*

Montuïrenca. Els primers anys tota la feina de neteja, de cuina i de servir darrere la barra era cosa d'elles i de l'amo Andreu. Uns anys més tard na Maria, filla de *sa Montuïrenca*, començà de ben joveneta a ajudar-los a servir al menjador. Al cap d'uns anys es va casar amb un nebot de l'amo Andreu i, després de 45 anys, encara

On hi ha la balustrada era Ca na Grina, llavors Bar Canaletas. N'Antònia Salvà, na Rosita Moyà, dependenta al negoci de l'autora, amb una estrangera devers l'any 1956. (Arxiu particular).

és amb nosaltres i l'ànima del menjador de l'hotel.

Una altra anècdota: madò Magdalena, la meva sogra, em contà que tenien uns francesos allotjats i que després d'haver fet un bon berenar al matí demanaren *des pêches*. Quedaren astorades. "Peix després d'haver menjat tant!" Mai no hi havia un no per al client i es posaren a escatar peix i fregir-lo. Com que notaven que els clients trobaven que es torbaven a servir-los, ambdues digueren: "I què es pensen? Que el tenim frit i el guardam dins sa butxaca?" Quan els el serviren els francesos es posaren a riure i com-prengueren el perquè de la torbança. El que ells havien demanat eren melicotons!

L'any 1955 l'amo Andreu va enviar el seu fill Pere a Anglaterra, amb una família, per aprendre l'idioma. Al carrer del General Mola

(avui Berga) havien construït l'Hotel Solimar. L'inauguraren el 16 de juny de 1956 i en Pere n'era el *botones*. Tornà després de 9 mesos d'estada a l'estranger i als 14 anys acabats de complir, son pare ja el posà de recepcionista, director, xofer i el que fes falta. Cobraven 60 pessetes per dia i pensió completa. L'any 1959 compraren Ca s'Espirut i l'any vinent inauguraren l'Hotel San Diego, amb 6 cambres. El 1962 adquiriren els damunts de cas germans *Molí Nou*, que afegiren al que ja hi havia fet. L'hotel va quedar així amb 178 places i 9 pisos. Els germans *Molí Nou* mantingueren els baixos per posar-hi negocis: foren les primeres galeries comercials a s'Arenal, les Galerías Sol. A l'any 1964 i a causa d'un plet que va guanyar la propietat, varen haver de deixar el Canaletas.

*L'Hotel Solimar
l'any 1959.*

En Tomeu i la seva germana, na Bel de *Ca na Grina*, es tornaren a fer càrrec de la fonda. Na Bel, el 1961 es casà amb mestre Bernat Gelabert *Misser*, mestre d'obres, i als pocs mesos de tornar a tenir *Ca na Grina* l'esbucaren per fer-hi un hotel de quatre plantes, de nom *Cel Blau*. Un any després afegiren l'alçada que faltava fins als trenta metres. El meu sogre morí l'any 1975 sense poder veure com, un any més tard, en Pere comprava el *Cel Blau*, l'ajuntava amb la resta i el convertia en l'actual *Hotel San Diego*, de 350 llits.

La cafeteria San Diego l'any 1960.

L'Hotel San Diego l'any 1963.

Al cap de cantó del carrer de Miramar es trobava Ca s'Espirut. En Miquel Tomàs de Lluçmajor és qui va posar nom a aquesta taverna, fins que la va llogar a en Damià Coll Coll *Caragol*. Així Ca s'Espirut va dir-se Can Caragol. El matrimoni vengué amb dos fills, en Llorenç i en Pedro, i l'any 1924 nasqué n'Antònia. En aquesta fonda hi servien berenars i dinars a preus econòmics. En Llorenç de jovenet fou cuiner al bar Canaletas i en Pedro hi va fer de cambrer, com també a la Cafeteria San Diego, durant 17 anys. Va esser molt estimat tant per l'amo Andreu com per madò Magdalena. La seva germana Antònia i el seu *novio* varen ser taquillers al Florida Park. De casats anaren a viure a Can Pastilla, on tenen l'Hostal Bar Maracaibo.

*A la dreta, Ca s'Espirut, avui la cafeteria San Diego.
(Cortesia d'Antoni Catany).*

Crec haver completat una banda del carrer; voldria no haver deixat ningú. Continuem amb l'altra.

Mestre Rafel Guasp, que vivia amunt passades les vies del tren, va ser el primer que va vendre loteria i va repartir diaris, que

recollia en arribar el tren de Palma. Com si el ves: Era un home baixet i ja major, amb el gaiato a la mà, que manejava com si fos Maurice Chevalier. La seva dona Magdalena durant anys fou guardavies, es cuidava de col·locar les cadenes a cada pas del tren. Aprofitava els mesos de molts estiuejants per muntar una tendeta a on tenia quatre coses de primera necessitat. D'aquest matrimoni conec els fills i tres néts: un és en Rafel, que feia de picapedrer i viu a la casa dels pares, a la plaça Major, renovada amb un gust exquisit. Enhorabona! L'altre, casat amb na Maria Amengual, sempre ha fet feina amb un camió de transports de la seva propietat i de taxista fins a la seva jubilació. La dona i la seva germana Antònia eren filles de mestre Miquel *es Galliner*. Devers els anys 50 la dona posà merceria a la plaça de l'Estació, mentre que mestre Miquel venia ous i animals de ploma. L'altra filla, n'Antònia, casada amb en Tià Vallespir *es Collet*, fa temps que té una tenda de queviures a la carretera Militar i ell, com tots sabeu, fa de taxista. Na Maria Guasp, casada amb en Rafel Crespí *Restes*, tenia i té mans d'or per brodar creueta, i va ser la nostra brodadora al Petit Bazar.

Tejidos Sastre, després el Petit Bazar. (Gentilesa de Nofre Llinàs).

Ben davant l'església encara hi ha la casa del molí del pebre bord. Record l'ampla façana tota plena de pebres vermells. El fill de la casa, en Miquel Contestí, fou president del RCD Mallorca. Sa mare encara viu; té 103 anys. Pens que es la padrina del poble⁽¹⁾. El pare d'en Miquel, l'amo en Toni *Borronat* i l'amo en Toni Llopis eren clients habituals del Canaletas i homes molt respectats a s'Arenal.

(1) Va morir l'any 2002.

El carrer de Sant Cristòfol els anys 40. (Cortesia de Tomeu Sbert).

Can Miquel Contestí, quan encara hi havia el molí. (Cortesia de Nofre Llinás).

Més avall, entre la casa de madò *Verda*, avui Bar La Esquina, i el Bar Los Caracoles hi hagué unes cases totes amb la seva petita història.

Devers l'any 1932 el senyor Jordi Cabrer, casat amb na Joana Cerdó, anaren a ses Cadenes, ell com a encarregat de la fàbrica d'electricitat, a on també es feia esperit. Fou el primer electricista empleat de Gesa, i s'ocupava de s'Arenal, ses Cadenes, s'Aranjassa, Son Granada, Maravillas, Sometimes, etc. Els seus fills en Jordi (1930) i en Joan (1940) posaren la primera tenda d'electrodomèstics (Eléctrica Hermanos Cabrer) l'any 1961, a on vengueren molts televisors marca "Vanguard" i geleres "Elbe". La primera televisió que es va vendre a s'Arenal va ser al Canaletas: l'instal·lador fou en Joan Cabrer *Jordi*. L'any 1968 traspassaren el negoci al seu cunyat Toni, que el va mantenir fins a la seva jubilació. Entre 1961 i 1968 els germans Cabrer varen arribar a fer fins a deu instal·lacions elèctriques anuals a hotels, tasca que requeria una gran plantilla per poder acabar les feines aviat i bé. L'any 1968 en Jordi construí l'Hotel Maracanà, que va tancar el 1979. Ara hi ha el PAC i altres dependències municipals. També en Joan l'any 1968 féu l'Hotel Torrente, venut fa dos anys al seu fillol Jordi, i el 1969 el Reina Isabel, que va vendre el 1978.

Devora la tenda dels germans Cabrer, el matrimoni Biel Font i Rosita Fluixà de Petra s'hi instal·là l'any 1954. Un any més tard na Rosita obrí la primera sabateria espartenyeria de s'Arenal, que amplià amb postals i *souvenirs*. Era l'únic lloc a s'Arenal a on es podien comprar segells, ja que en Biel tenia l'oficina de la carteria als darreres de la tenda. En Biel s'havia fet càrrec de la carteria de correus, primer com a interí, i després aconseguí la plaça per oposicions. Va ser el primer funcionari de correus al poble. Ho fou fins devers l'any 1968 i al principi guanyava 1.200 pessetes mensuals. Succéi l'amo en Manolo Soler de Ca sa Poblera, que ja n'era l'estafeter quan esclatà el Moviment. En Biel pagava pensions a tots els jubilats que hi havia a s'Arenal (uns cent); aleshores no teníem cap banc ni caixa. Els doblers venien amb el tren dins saques, que ell anava a cercar a l'estació. Les pensions eren de 200 a 275 pessetes. Després ocupà el càrrec un temps en Biel Amengual *s'Estanyer*. Correus inaugurà oficines (1968-69) i en va ser el

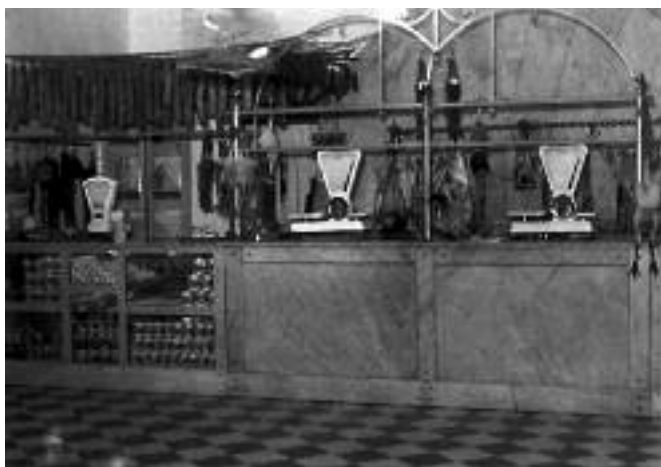
primer administrador efectiu José Antonio Barceló. Després es traslladaren a un edifici propi del carrer del Quarter, remodelat recentment.

Veïnat de la sabateria hi havia una casa a on vivia l'amo en Tomeu Oliver *Tallador*, fadrí i germà d'en Toni que guardava Son Grauet. Venia llenya i carbó, i fes fred o calor sempre duia una manteta de quadres damunt les espatles que record molt lluent, per l'ús i abús que en feia.

Devora hi havia un solar, i al fons, una barraca on a l'estiu vivia en Pau *des Cacaquets*. Amb un carretó vell venia gelats, i dins la senalleta, que a més de vella estava una mica bruta, hi duia cacauets i xufles. Va ser un home molt popular a Lluçmajor i a s'Arenal i, sense tenir res, sempre ens regalava qualche coseta. Fins i tot en Jaume Oliver *Pelín* li va adaptar la lletra d'una cançó molt coneguda. Per cert, morí deixant aquella senalleta plena a la Cafeteria San Diego. Avisàrem la seva filla i vengué a fer-se'n càrrec.

A on hi ha la Cafeteria San Cristóbal hi hagué una carnisseria amb molt de renom que posà madò Catalina i el seu espòs, l'amo en Guillem Monjo. El matrimoni ja n'havia tenguda una a devora Can Pep Martí i una altra a casa de l'amo en Julià Pieras, a la plaça dels Nins. No tenien fills però sí un nebot, en Joan Taberner, nascut l'any 1930 a Lluçmajor, que vengué a s'Arenal l'any 1935. Orfe de mare, ben jovenet va passar a fer feina amb els oncles a la carnisseria. Va ser una de les millors carnisseries de Mallorca. En Joan era un gran *matarife*, fins que l'any 1955 ho deixà i se'n féu càrrec en Ramon Escoto, valencià, que havia vengut a Enderrocat a fer el servici militar. En Ramon es casà amb na Margalida, una al·lota de s'Arenal, i ara és el seu fill Pep el qui regenta la cafeteria. Quant a en Joan, es casà amb na Margalida Salvà. L'amo en Manolo els va traspasar La Marina i ells la transformaren altra volta en fonda. La tengueren des de l'any 1956 fins a finals de l'any 1969, que la deixaren per atendre l'Hotel Mónaco, que havien construït l'any 1962 però que tenien arrendat. La seva tia Catalina morí el 1980, cinc anys després que el seu marit: Per mi va ser com una padrina jove perquè sempre em comprà vestits i sabates, i crec que ella també em va estimar molt.

*Façana de la
carnisseria Can
Monjo.
(Gentilesa de
Joan Taberner).*

*Interior de la
carnisseria
Can Monjo.
(Gentilesa
de Joan
Taberner).*

*Joan
Taberner
abans de
sacrificar
una vaca.
(Gentilesa
de Joan
Taberner).*

La carnisseria Can Monjo, com sempre plena de gent
(Gentilesa de Joan Taberner).

Ramon Escoto al portal de la carnisseria Can Monjo. (Arxiu particular).

Us he parlat del piset a on hi va haver la nostra primera tenda. Idò un poc més a baix, a on ara hi ha una papereria, hi havia una planta baixa i pis propietat de na Bel Garcies de Ca na Grina. Al pis hi vivia na Bel, fadrina, amb la seva mare i el seu pare, l'amo en Toni Llopis. En aquesta planta baixa ens hi mudàrem l'any 1947 i hi posàrem Tejidos Sastre. Al cap de poc temps la venda de teixits passà a segon lloc, començàrem a tenir els primers clients estrangers i a vendre el que demanaven: brodats, espadnyes i per-fumeria, que en aquell temps es venia per unces.

Com a anècdota us diré que un dia els meus pares i els que més tard foren els meus sogres, anaren al Dijous Bo amb el cotxe del meu sogre. Em deixaren tota sola a la tenda i vaig tenir la sort que hi entràs una família francesa i em compràs dues bruses brodades (que per ajudar a embotnar-se-les vaig haver de pujar damunt uns escalons de fusta), uns mocadors brodats i dos corns amb un fil d'electricitat que eren lampare-

*Antònia Salvà davant el que fou Tejidos Sastre.
(Arxiu particular).*

tes. Tot això foren molts doblers i quan els meus pares tornaren i veren la caixa que havia fet, mon pare digué a ma mare: "Ja la podem deixar tota sola", i em donaren l'alternativa. Es va acabar anar a escola, ja només anava a repàs. La tenda anava molt bé i l'any 1955 compràrem la casa de veïnat, a on hi havia viscut l'amo en Pep Castell *Morrut*. El seu nét, en Pep Coll, també amb el mateix malnom, és molt conegut i president des de fa 30 anys del Club de Petanca Son Verí. Esbucàrem la casa i hi férem baixos i dos pisos. Als baixos, assessorats per un decorador, ens va quedar una tenda molt moderna i, després d'haver demanat permís a na Bel, férem una arcada per comunicar els dos locals. A aquesta nova botiga l'anomenàrem Petit Bazar. Na Magdalena de *cas Tort* (s'estany de ses Cadenes), morta recentment, es cuidava d'endur-se les bruses

per treure fils i fer-les brodar per dones de ses Cadenes. Una vegada llestes passaven a madò Agustina, modista, que les acabava. N'Agustina, casada amb mestre Pep (trencador), cadeners fins devers l'any 1950, es traslladaren a s'Arenal, al carrer de Milà, on encara viu. Ella fou la que em va fer el vestit de volants que em regalà madò Catalina la carnissera quan vaig guanyar el premi al Líric, i també em confeccionà, amb l'ajut de la seva neboda Júlia, el vestit de novia. Més tard i fins que es va jubilar treballà a les nostres tendes.

Tejidos Sastre ja remodelat i convertit en el Petit Bazar. (Arxiu particular).

El vestit de volants, regal de madò Catalina, amb el qual l'autora va guanyar un premi al Líric l'any 1948. (Arxiu particular).

L'any 1960 compràrem l'altre local de veïnat i deixàrem la tenda que teníem llogada. Després de les reformes hi posàrem articles de marroquineria i peces de pell, que era el que a mi més m'agradava. Devers l'any 1962 mon pare comprà un solar al carrer de Miramar núm. 11, a on també hi posàrem botiga de pell. Hi vaig estar treballant fins a l'any 1991, que la traspassàrem. Ara hi venen roba d'esport. A l'any 1970 també traspassàrem les del carrer de Sant Cristòfol: a una hi ha els Hermanos Izquierdo i a l'altra es ven artesanía africana. Aquesta fou l'evolució dels nostres negocis a s'Arenal.

*La creu indica el solar on es va construir el Petit Bazar II.
(Cortesia Tomeu Sbert).*

Us diré que unes cases avall hi havia un cafè que es deia Can Pedro, que en Pedro Garau i na Francisca llogaren acabats de casar. Per referències sé que abans havia estat explotat per en Nofre Arbona (afusellat durant el Moviment el mateix dia que el *Maonès* i l'amo de Ca na Grina), *en Garbes* i també per l'amo en Mateu *des Ciment*. Aquest cafè tancà l'any 1998 i ara la filla, Ana Maria, i la seva néta tenen un restaurant, La Nonna, al carrer de Balears. El seu gendre, en Pep Quintana, i el nét regenten Ciclos Quintana, que és la primera tenda moderna de bicicletes que hi ha hagut a s'Arenal.

L'autora el dia de la seva comunió el 1949. Al fons, les façanes de la illeta dels Republicans. (Arxiu particular).

Pas a Ses Enramades, o sia a Cas Baster, a on férem el berenar de la meva primera comunió, de xocolata i ensaimades. M'han dit que devers l'any 1925 madò Jerònia Vaquer i els seus fills Sebastià i Pep vengueren a Cas Baster. Era un cafè de mariners. L'any 1933 la madona, vídua, es tornà a casar amb l'amo en Pep Bonet, eivissenc i pescador. Dos anys més tard el seu fill Sebastià es casà amb na Catalina Garau *Capeller* i posaren una botiga de queviures al carrer de Lisboa. L'any 1943 l'altre fill, en Pep, es casà amb na Margalida Tomàs *Vella* i l'any 1946 nasqué en Pep Oliver *Baster*, molt conegut a s'Arenal. La família dugué el negoci fins al 1953, que el transformaren en la Pensión Bonet, de nou habitacions dobles i una d'individual. El vell *Baster* morí l'any 1968. Dos anys més tard modificaren els baixos i hi feren una cafeteria molt moderna. La padrina morí l'any 1978, i el matrimoni i el fill quedaren a càrrec del negoci. L'any 1981 morí mestre Pep Oliver, i el seu fill i la mare continuaren fins a l'any 1986, que el llogaren a una hamburgueseria, i dos anys més tard a la Banca March. I fins avui.

EL CLUB NÀUTIC

En Pep Gual Bonet vengué als vuit anys d'Eivissa per ajudar el seu padrí de fonts, l'amo en Pep de Cas Baster. Hi va fer feina fins als 23 anys i es casà amb na Francisca. Devers l'any 1964 la junta directiva del Club Nàutic s'Arenal, un dels membres de la qual era n'Andreu Canals, presidida per don Toni Galmés, va fer construir un port esportiu allà a on abans hi havia un torrent i un mollet d'ama-gada. Donaren la concessió del club a en Pep Gual a canvi que el cost de les obres per ampliar la planta baixa, un pis que hi feren damunt i totes les terrasses es pagassin al 50%. Uns vint anys més tard es construí l'altre club nàutic, que té uns sis-cents amaraments.

L'antic club nàutic.

(Cortesia de Nofre Llinàs).

L'antic club nàutic vist des de l'actual carrer del Gran i General Consell.

(Gentilesa de Nofre Llinàs).

LA ILLETA DELS REPUBLICANS

Devers l'any 1949, a la illa dels Republicans obriren Souvenirs Can Rei. L'amo, en Tomeu Adrover i na Sebastiana Tomàs de *can Rei* n'eren els propietaris. L'any 1942 va néixer la seva filla Margalida, que va cursar estudis d'ATS, i l'any 1969, ja amb la seva ajuda, obriren una altra tenda a la plaça dels Nins. El 1973 es demolí la illa i es traslladaren tots a l'altra tenda fins a l'any 1978, que la traspasaren.

La illa dels Republicans abans i ara. (Gentilesa de Tomeu Sbert).

Entrada dels Souvenirs Can Rei.
(Cortesia de Margalida Adrover).

El 1963 el senyor Joan Bibiloni i la seva dona Tina, a la mateixa illeta, casa núm. 5, obriren la segona tenda de sabates. Aquests senyors ja en tenien dues a Palma (Sabates Tolete) i record que eren unes sabates de bon disseny i modernes.

Al núm. 6, a Can Pitjapalla, uns anys més tard hi posaren un cafè on feien tapes molt bones i sempre estava ple de gent.

MATERIAL DE CONSTRUCCIÓ

En Mateu Perelló arribà de Llubí l'any 1936 per fer de trencador. Després d'haver picat tot un dia amb "l'escodra", l'endemà la vengué, perquè trobà que per la feina que havia fet no li convenia el preu. Després de la guerra va fer de transportista, va tenir el Cafè Nou i també el cafè Can Pedro, del carrer de Sant Cristòfol.

Don Joan Mercadal, cap d'estació, guardava material de construcció dins un magatzem de l'estació i, a causa d'una inspecció que li feren, demanà a l'amo en Mateu que digués que allò era seu. Així començà el seu propi negoci (el seu fill Mateu als 14 anys ja menava els camions). També fou mercader, i morí el 1966, als 54 anys, a l'hipòdrom de Son Pardo, vestit de joquei, ja que era un apassionat del trot. El seu fill Mateu es casà amb na Maria Arrom de *cas Barber*, i la seva filla Pereta, amb en Pedro Canals *es Ferrer*. Tota la família era de can Mateu *des Ciment*.

En Sebastià Garau *Capeller* i la seva dona Antònia vengueren a s'Arenal devers l'any 1950. La feina de l'amo en Sebastià era transportar marès amb el carro fins a l'estació del tren. L'any 1958 posà a mitges amb en Femenies un magatzem de materials d'obra al carrer de Cannes; tres anys després en posà un pel seu compte al carrer Canónigo Rotger. Finalment el magatzem fou traspasat als seus fills. Avui el marit de la seva filla Catalina, José Martínez, té un pròsper negoci de materials a ses Cadenes. D'en Femenies ja no us en parl: tots sabem qui són Almacenes Femenías.

EL TREN

Don Joan Mercadal de Marratxí l'any 1916 inaugurà el tren com a cap d'estació. Es va casar amb na Maria Miralles de Lluçmajor. El 1924 nasqué la seva única filla, na Tanita, molt, molt petita i molt, molt guapa. Don Joan era un home molt culte i estimat, sempre disposat a fer favors. Permeteu-me que us en posi només un exemple: Les canastres de fruita i verdura que venien amb el tren per a Can Pep Martí o per a Can Trompada, si a l'arribada no hi havia ningú per recollir-les, perquè no es fessin malbé ell mateix les entrava dins l'estació. Us en podria dir moltes més, de les seves bondats; serà un home sempre recordat a s'Arenal. A la seva jubilació (1947), el senyor Domingo Jiménez va ocupar el càrrec. El substituï el senyor Barandiarín, que hi va estar fins que llevaren la línia.

EL TRAMVIA

El tramvia es va inaugurar l'any 1921 i es va tancar l'any 1936. Record les vies del tren que anaven per damunt l'arena, i sobretot les cotxeres i l'habitatge per al guarda, que fou Rafael Araujo. L'amo en Rafel *de Cotxeres* enviudà i quedà a viure aquí. Va ser molt conegut i estimat; també va ser president del CC Arenal.

AUTOBUSOS

L'empresa Clar Boleno va ser fundada l'any 1928 a Lluçmajor, i a l'estiu de 1932 ja hi havia a s'Arenal un servici diari. El 1936 els concediren un servici tolerat des de s'Arenal fins al Coll d'en Rabassa, a causa de la desaparició del tramvia. A partir del 5 d'abril de 1964, dia que desaparegué el tren, ja feien quatre servicis diaris. El 1990 l'empresa Clar vengué la línia a Autocares Grimalt, i més tard aquests feren el mateix i la vengueren a Darbus, que és qui l'explota actualment.

Mestre Tomeu es *Xofer* el record amb pipa i *babero* blau. Home molt agradós, vengué l'any 1946 a fer de xofer i cobrador als autobusos de l'empresa Riera que anaven a Palma. En posaren més ser-

vicis i només pogué fer de xofer; feia de cobrador l'amo en Sebastià, fill de *cas Baster*. Mestre Tomeu fou xofer fins a la seva jubilació. Era el padrí d'en Joan Ferrer, home feiner i estimat que es cuida dels Reis i d'enramellar l'església, i que és bon ballador de boleros.

L'amo en Sebastià va passar a fer d'encarregat i el seu fill en Pep *des Camions* hi va fer de xofer molts d'anys.

PLAÇA DE LA REINA MARIA CRISTINA

Just darrere Can Pep Martí, hi havia un pas a unes cotxeres i un habitatge a la dreta. Aquestes cotxeres eren els magatzems d'en Julià Puig. L'habitatge era de la família Mateu, coneguda com *els Carboners*, ja que es dedicaven a vendre llenya i carbó. Tenien dos fills: en Macià, que viu a Palma, i en Pedro, que viu aquí: Enviudà i tornà a casar-se, i l'altre dia em digué que havia tengut molta de sort amb la primera dona i que era molt feliç amb la segona. Va fer goig sentir-lo, als nostres dies.

A la mateixa plaça, cantonada amb el carrer de General Mola (avui carrer Berga), en Pedro Clar Puigserver *Fogó* i na Catalina Tomàs, amb la seva filla adoptada Miquela, obriren la *Bodega Clar*, on tenien bótes de licor per tastar, i amb molt d'èxit. La façana era ampla i obriren un portalet per posar-hi tovalles, mocadors i *tapetes* que na Miquela brodava a l'hivern. Acabat l'estiu, no li'n quedava ni un. I és que tenia i té unes mans d'or; encara avui broda com ningú. Casada amb Aniceto García, militar avui retirat, que fou destinat a Roses on encara hi són.

Al carrer de la Salut, en Tomeu Terrassa *Niuet* i n'Angelina Salvà de Lluçmajor posaren carnisseria l'any 1955. Els ajudava a matar en Sebastià Mas, que venia de Palma. L'any 1959, juntament amb la seva dona, comprà el negoci, que es va dir *Carniceria Mas*, encara que tothom la coneixia per Can Niuet. Feien els botifarrons més bons de Mallorca. En Sebastià fou molt conegut perquè va ser pre-

Entrada de la Bodega Clar. (Cortesia de Nofre Llinàs).

sident de tres clubs de petanca. El negoci tancà fa uns anys i ell morí de llarga malaltia.

Al costat, a on ara és Merceria La Esperanza, els anys 40 hi hagué la primera perruqueria, de n'Aina Maria Llodrà, casada amb en Joan Llinàs, pares d'en Nofre que tots coneixem. Els Llodrà vengueren l'any 1934 de l'Argentina i visqueren al carrer de Sant Cristòfol. L'any 1956 posaren tenda de *souvenirs* al carrer de Canes, davant la parada de camions. L'any 1958, a l'avinguda Nacional cantonada amb el carrer de Milà, posaren una tenda que anomenaren Souvenirs Ondina. Tenien moltes coses guapes i em feien la competència. Pagaven 20.000 pessetes anuals de lloguer que, en aquell temps, era la renda més alta de s'Arenal. En Nofre traspassà la tenda l'any 1970 i fins al 1988 va dirigir el seu establiment Hotel Magallanes, que va vendre per no fer més feina.

LA FÀBRICA DE CARTÓ

L'any 1939 vengué a s'Arenal en Jaume Salvà Rubí, més conegut per l'amo en Jaume de *cas Capser*. Muntà una fàbrica de cartó que

Mostradors dels Souvenirs Ondina. (Cortesia de Nofre Llinàs).

després es convertí en fàbrica de paper. Era l'única que hi havia i hi treballaven unes trenta persones. La fàbrica funcionava amb un motor de gas pobre i el seu combustible era la llenya o les clovelles d'ametla. La matèria primera que emprava era paper vell, que reciclava amb cartó o paper nou, que, una vegada fet, s'eixugava al sol dins del torrent dels Jueus. La sirena de la fàbrica que sonava per a l'entrada i sortida del personal era tan potent que servia de rellotge per a les persones que eren a la platja. En aquell temps només hi havia quatre cotxes, el de l'amo Andreu Canals, el de l'amo en Mateu *des Ciment*, el del municipal (que no servia per a res) i el de l'amo en Jaume. Sempre molt disposat a ajudar a tothom, més d'una vegada va haver de dur gent a Lluçmajor o a Palma fent de taxista de franc. Entre els anys 1957 i 1960 la fàbrica va tenir moltes denúncies a causa del renou i varen tancar. Amb el seu fill Maties anaren a Can Pere Antoni a on posaren fàbrica de paper molt a prop d'on avui hi ha les oficines de Gesa. En Maties

és ara president de l'associació de la tercera edat. Tota la família és recordada per la seva bondat.

APOTECARIES

El cotxe de l'amo Andreu davant el bar Canaletas l'any 1956. (Arxiu particular).

Al carrer de Berlín, on hi ha l'apotecaria Frau, l'any 1955 hi va anar d'apotecària na Margalida Salvà, filla gran de l'amo en Jaume es *Capser*. Fou la primera a s'Arenal i es deia Farmacia Salvà. L'any 1956 es va traspasar a l'apotecari Trian i de 1957 fins al 2000 ha estat la Farmacia Bordoy. L'any 1957 l'encarregat fou en Damià Capó de *sa Farmàcia*, i en Fernando Frau ja li ajudava des de 1967, fins que el 1977 en Damià ho va deixar. Era una persona molt estimada, ja que a qualsevol hora de la nit obria si necessitàvem un medicament. En Fernando el succeí i tampoc no ho ha fet malament. A partir del 2001 es diu Farmacia Frau i la seva filla és l'apotecària titular.

A s'Arenal de Lluçmajor l'any 1964, al carrer de la Salut núm. 12, posaren la Farmacia Jacquotot, i des de l'any 1976 roman a la plaça de la Reina Maria Cristina. Avui dia a s'Arenal de Lluçmajor hi ha quatre apotecaries.

BEGUDES REFRESCANTS

L'any 1942 la fàbrica Productos Martí, *es Roig* de Lluçmajor, ja repartia begudes a s'Arenal. El seu repartidor va ser molts d'anys en Joan Tomàs *Joan Vell*. Ho deixà el 1950 per posar una màquina de marès amb l'amo en Miquel *Borronat*, oncle d'en Miquel *des Moli*. Els productes Julià Puig ens arribaren més tard; l'amo en Toni *es Mosso* n'era el repartidor. No fa falta dir que en aquell temps el repartiment es feia amb un mul junyit al carro.

Els anys 60 Gaseosas Monserrat posà fàbrica a s'Arenal i el seu repartidor va ser molts d'anys en Sebastià Tomàs, fill d'en *Guillemot*. Al cap d'un temps l'empresa Julià Puig va comprar ambdues fàbriques. Avui és un negoci capdavanter amb moderníssimes instal·lacions.

CAN RESTES I LA PLAÇA DELS NINS

En Rafel Crespí Horrach i na Margalida Bosch vengueren casats a s'Arenal per ajudar el seu oncle Toni *Restes* i la seva esposa a regentar la botiga de queviures que muntaren l'any 1925 a la carretera Militar, cantonada amb la plaça Generalísimo, avui plaça dels Nins. El 1931 el matrimoni pagà el traspàs i es quedaren amb la botiga, de la qual conservaren el nom original de Can Restes. Tengueren dos fills, en Rafel, militar, i en Toni, que en jubilar-se els pares es va fer càrrec de la botiga, fins que la va vendre a en Damià López Morcillo. Avui és la pastisseria Can Damià.

Davant Can Restes hi havia la casa de l'amo en Julià Mòjer *Pieres* i la seva dona, na Francisca Cardell. Posaren negoci de carn juntament amb queviures i lleteria. La carnisseria, l'explotava la filla

*Botiga de queviures de Can Restes l'any 1960.
(Cortesia d'Antoni i Rafel Crespí).*

Antònia; el matrimoni i el seu fill Julià *Pieres* portaven la tenda de queviures i lleteria. L'any 1961 traspassaren el negoci, avui Colmado Ordinas, esbucaren la resta i construïren la pensió Villa Francis. El 1962, al carrer de Zama obriren un altre establiment que es deia Hostal Xauen. En Julià també fou de la colla i durant molt de temps ballàrem boleros plegats. A la mateixa plaça, dues cases més amunt, s'establí la Merceria La Paloma, que encara hi és.

També record que devers l'any 1959 en aquesta plaça, na Bel Tomàs *Maonesa* venia llet que anava a cercar a l'hort de can Sitjar, amb na Carussa, la seva somereta. Al seu jardinet darrere ca seva,

*En Julià Mòjer davant la botiga
Can Pieras el 1957.
(Gentilesa de Julià Mòjer).*

aprofitava per vendre gelats i refrescs a l'estiu. Els fidels clients de l'Hotel Copacabana eren els consumidors d'aquella petita i improvisada gelateria.

CAFÈ NOU

Al carrer dels Trencadors, cantonada amb el carrer de Lisboa, hi havia el Cafè Nou, inaugurat per la família *Garbes*. Uns anys més tard passà a l'amo en Felip de Sant Jordi, i posteriorment se'n va fer càrrec en Biel Parets de Lluçmajor i la seva dona, els quals, amb el seu fill Miquel, *en Michel*, l'explotaren fins a l'any 1970. En Miquel era de la meua edat i per això, de la colla. La nostra amistat perdura fins avui.

DROGUERIA CA NA ROSA

D'esquerra a dreta: n'Antònia Alomar (La Paloma), na Maria (filla de mestre Pere Prim) amb la seva fillleta, la senyora Gina Ricci (la propietària i mare de'n Miquel Parets) i uns clients. (Cortesia de Miquel Parets).

Na Rosa Crespí arribà a s'Arenal devers l'any 1951, amb el seu germà Joan, que fou el capellà de la nostra parròquia. Na Rosa es casà amb en Cosme Obrador, i al carrer dels Trencadors hi posaren la drogueria Ca na Rosa, que fou la primera de s'Arenal. Els anys 70 la seva neboda, na Tina, se'n va fer càrrec i li posà de nom drogueria Sales. Fa dos anys que l'ha tancada.

EN TOMEU DES GEL

En Tomeu Rigo Bover, nascut a ses Cadenes l'any 1925, era trencador. Es casà amb na Maria Rosselló de Campos l'any 1953, i als dos anys de casats, a ca seva, a la carretera Militar, avui Inmobiliaria Salamanca, hi venia barres de gel. S'hi posava a les cinc de la matinalada, repartint el gel als quioscs de vorera la mar. Al principi anava a cercar el gel al Frío Industrial de Ciutat, fins que don Toni Roses muntà fàbrica a s'Hort de Son Verí. Devers 1958 també repartia begudes i sifons d'en Julià Puig, -ho deixà en explotar-li un sifó- i lactis de la casa Lactel, avui Agama. Arribaren a tenir 5 o 6 empleats. L'any 1969 varen deixar el negoci per dedicar-se a excavadores i picadisseres, fins a l'any 1981, que morí, als 56 anys.

ARMERIA CLAR

Al núm. 5 de la carretera Militar hi trobam l'Armeria Clar, fundada per en Toni Clar Font el juliol de 1965. El seu fill Miquel se'n va fer càrrec a la mort del pare, i fins avui, però cerca comprador. És la primera i única armeria a s'Arenal.

EL MECÀNIC MORA

L'any 1935, quan arribaren els germans Mora, s'instal·laren al carrer dels Trencadors, a prop de la casa des Govern, dotada d'una arquitectura de molt de gust, on jugàrem moltes vegades a la sortida de ca ses monges. Quan construïren la carretera Militar fou la residència dels enginyers aragonesos i, acabada la carretera, "residència de veraneo" de militars. D'aquí el seu nom.

Tornant als germans Mora, en Miquel, que era el major, m'han dit que tingué ferreria al carrer de Sant Cristòfol, ben davant Can Pep Martí, però als pocs anys la va llevar. El seu germà Toni posà un taller de reparacions de bicicletes al carrer dels Trencadors. Abans havia estat mosso de la primera ferreria de s'Arenal, de l'amo en Pedro Juan Muntaner, es *Ferrer Vell*, que la tenia al carrer

del Torrent, cantonada amb el de Trencadors, avui un negoci de "todo a cien". L'altre germà, en Vicenç, que nasqué a s'Arenal, fou mosso del primer forn i amb el temps regentà amb la seva dona, na Francisca *Punta*, el forn Can Mora, al carrer de la Marineta, ara Panaderia Tomàs.

TALLER DE MOTOS I BICICLETES

En Santiago Roig Pardos, nascut l'any 1921, arribà a s'Arenal l'any 1947 amb la dona i els fills Santiago i Tere. El 1950 va posar un taller de reparacions de motos i bicicletes a la carretera Militar núm. 27. Actualment escriu i bé a la revista *S'Unió de s'Arenal*, on narra vivències de llavors.

BENZINERES

A la plaça de la Reina Maria Cristina, l'any 1956 l'amo *en Monjo* posà benzinera, que ja funcionava amb electricitat, i es podia omplir a voluntat. Se'n cuidava el senyor Ángel Ruiz, sogre d'en

Taller del senyor Santiago Roig l'any 1962, avui botiga Muebles Arenal.
(Arxiu de Santiago Roig).

Pedro Estrany, a qui dèiem *Pedrin*. La benzina només era "normal". Al mig de la plaça hi havia un quiosc llogat a mestre Tomeu *des Gel* i a l'estiu funcionava com a bar.

CAN MONTES

L'any 1980 en Rafel Joan Rigo posà una granja d'ous, ovelles i porcs. El 1984 es transformà en SAT. Avui produeixen formatge que comercialitza curat, semi, tendre i fresc, i arriba als 400.000 quilos anuals. Tenen 180 ovelles per fer llet i 12.500 gallines que ponen 3.600.000 ous seleccionats per categories. Tot això dins una extensió de terreny de 30 quarterades.

EN JAUME OLIVER *PELÍN*

La primera orquestra que llogà l'amo Andreu Canals amb contracte l'any 1957 fou l'Orquesta Montecarlo. N'era el director en Jaume Oliver *Pelín*. El 1958 i el 1959 ja controlava quatre taxis propis i tots els que hi havia a Lluçmajor, així com algunes furgonetes de Campos. Va arribar a transportar un horabaixa de toros fins a 200 persones. En aquell temps no hi havia guies ni autocars organitzats. El 1960 llogà l'Hostal Còndor al carrer de la Salut, i el 1961 va fer l'hotel Pinos Mar I i el Pinos Mar II. Entre el 1969 i el 1970 va fer el Luna Park, i arribà a manejar 1.350 clients. L'any 1971, per qüestions econòmiques, va haver de tancar. Ha estat el director de la Coral Marina de la tercera edat.

ZAPATERO REMENDÓN

En Josep Melis Coves arribà a s'Arenal l'any 1947. Tengué un taller de reparació de sabates a la carretera Militar. Fou directiu de la UD Arenal i del CC Arenal. Morí l'any 1991. La seva filla Antònia Melis continua amb el negoci al carrer de Canes núm. 45.

CARPINTERÍA PONS

A la dècada dels 60 en Miquel Pons Horrach vengué de Costitx a s'Arenal i posà fusteria al carrer de Mallorca (actualment hi ha la ferreria dels germans Canals). L'any 1965 es casà amb n'Antònia Pons de Sineu, i als vuit anys de matrimoni es desplaçaren a una casa de la seva propietat al carrer de Maria Antònia Salvà. El recordam com un bon fuster, que va fer feina fins a la seva jubilació l'any 1996.

FERRERIA HERMANOS CANALS

En Pedro Canals Quetglas de Santa Maria del Camí vengué l'any 1958 a s'Arenal per fer feina a la pedrera del seu oncle Andreu Canals, però, essent el seu ofici el de ferrer, va adquirir la ferreria d'en Pedro Juan Muntaner al carrer del Torrent cantonada amb el dels Trencadors. Allà hi estigué fins a l'any 1970, que es traslladà al carrer de Mallorca, a on els seus fills continuen. El 1959 s'havia casat amb na Petra Perelló, filla de l'amo en Mateu *des Ciment*.

PUNT I FINAL

Des de l'any 1915, que el senyor Francisco Berga construí al carrer de Miramar l'hotel Terminus, de poca durada, passant per la fonda de Ca na Grina, i fins a l'any 2000, que fou inaugurat el Marriot de Son Antem, tenim una llarga llista d'uns 40 establiments turístics amb més de 12.000 places, sense comptar els hotels Cándor, Aragón, Moro, Sirocco, Jutlandia, Bonamar, Maracanà, tots desapareguts i reconvertits per a altres usos.

*L'Hotel Terminus, el primer hotel que es va construir, l'any 1915.
(Gentilesa d'Antònia Aina Salvà Llambias).*

COMERÇ I POBLACIÓ

- De l'any 1945 al 1955 hi havia 60 famílies censades
- L'any 1950: 21 comerços
- L'any 1951: 15 comerços
- L'any 1958: 31 comerços
- L'any 1959: 39 comerços
- L'any 2001 n'hi ha 425 d'enregistrats i som 9.173 les persones que vivim a s'Arenal de Lluçmajor.

AGRAÏMENTS

Vull agrair a tanta gent que m'ha ajudat amb dades, noms i dates; a na Lourdes, la meva nora, que m'ha ajudat a traduir i transcriure a l'ordinador.

Vull demanar disculpes a tots aquells que haurien de ser en aquest pregó, però, amb uns no n'he sabut i altres no hi han cabut.

M'agradaria fer una petició al nostre estimat batle i als membres del consistori llucmajorer. Sabeu que d'aquí a dos mesos 150 al·lots de les nostres escoles no tendran plaça al nou institut? No els deixem al carrer. Carrers de s'Arenal que no eren pensats per suportar tants negocis ni tants cotxes, carrers que voldríem sempre nets com una patena i amb menys cotxes, si hi feis aparcaments.

I a tots vosaltres voldria que aquesta llarga passejada pel passat arenaler, feta sense cap mètode científic però amb tota la meva bona voluntat, us hagi agradat.

*Autoritats i amics voldria,
amb gest generós i noble,
que tots disfrutem amb alegria,
ses festes des nostro poble.*

